

КОЛИ МІГРУЮТЬ КОРДОНИ: ЗРУШЕНИЙ СВІТ У ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ С. ПОВАЛЯЄВОЇ «ПІСЛЯ КРИМУ»

Статтю присвячено дослідженню проблеми відображення геополітичних змін, які відбулись в Україні внаслідок подій 2014 р. (анексія Криму та війна на Донбасі), та пов'язаних із цими змінами ідентифікаційних викликів у сучасній українській поезії. Зокрема, проаналізовано, яким чином осмислюється досвід «міграції» кордонів та пам'яті втраченого («фантомного») простору в поетичній збірці Світлани Поваляєвої «Після Криму» (2018 р.). Письменниця не є кримчанкою за місцем народження, але називає Крим своєю «домівкою серця» і сприймає його як частину власного світу. Поетична творчість С. Поваляєвої розглядається в контексті сучасних європейських студій, присвячених проблемам кордонів і погранич. Це зумовлено самим характером світовідчуття письменниці – її ліричний суб'єкт безпосередньо ідентифікує себе з простором, у якому існує, наповнює його важливими досвідами та емоційною пам'яттю.

Невизначений до сьогодні статус окупованих українських земель дає можливість говорити про явище «уявних» або «фантомних» кордонів, які окреслюють ментальний простір культури. Відтак, виникає необхідність переосмислення важливих для процесів ідентичності категорій колективної пам'яті, історичної тяглості, меморативних практик, досвідів міграції тощо. Художня рецепція окреслених проблем у поезії С. Поваляєвої дає цікавий матеріал для опрацювання тих світоглядних трансформацій, які відбуваються в українській культурній свідомості.

Ключові слова: простір; кордон; ідентичність; пам'ять; досвід.

Останнім часом актуальна в європейському гуманітарному дискурсі тема *border studies* привертає все більшу увагу українських науковців. Зумовлено це, вочевидь, тими національними та, ширше, геополітичними конфліктами, в зоні яких перебуває сучасна українська культура. Зрушення державних кордонів внаслідок анексії Криму, їхня загроженість на Донбасі та загальна територіальна «розмитість» контурів країни через непевний статус окупованих земель утворюють (або виявляють) численні «больові точки», пов'язані з національною, етнічною та власне географічною ідентичністю українських громадян.

Досвід кардинальної зміни територіальних і культурних кордонів та зумовлених цими процесами ідентифікаційних викликів у сучасних європейських студіях співвідноситься з подіями кінця ХХ ст. – падінням Берлінської стіни й «залізної завіси», розпадом Радянського союзу, Югославії та Чехословаччини і, відповідно, утворенням нових кордонів, об'єднанням Європи, загальними явищами деколонізації та активним розгортанням постколоніальних студій, політикою глобалізації тощо. У результаті таких відчутних геополітичних трансформацій у культурних студіях відбувається т. зв. «просторовий поворот» (*spatial turn*), який означає нові тенденції в дослідженні

«інших просторів» (М. Фуко) як ментальне мапування (*mental mapping*), ментальну картографію або ментальну/когнітивну географію [10]. Відтак, за спостереженням Доріс Бахман-Медик, простір стає «аналітичною категорією», через яку визначають моделі соціальної поведінки, роботу особистої та колективної пам'яті, практики повсякдення, сучасні політики ідентичності й т. ін. [1].

В українських реаліях від 2014 р. поняття приватного та публічного простору, свого і чужого місця, території закорінення – етнічного, родинного, культурного, ментального – набувають нових конотацій. Сама по собі ситуація втрати державою територіальної цілісності змушує її громадян до перегляду власних світоглядних орієнтирів та пріоритетів і, в глобальній перспективі, долучає Україну до загальноєвропейських процесів осмислення кордонів як «уявних», ментальних мап. Тобто, йдеться про розгляд кордонів і погранич не стільки як фізичних, адміністративних меж, скільки як «уявного простору з уявними межами» [2, с. 125] – за аналогією до концепції «уявлених спільнот» Б. Андерсона. Це певна модель простору, «суб'єктивне внутрішнє уявлення» [11] про територію, з якою людина або спільнота взаємодіє і з якою себе ідентифікує.

За спостереженням Калума Болланда, перегляд та оновлення або ж актуалізація уявних кордонів (imagined borders) національних спільнот найбільш активно відбувається в період глибоких соціально-політичних криз і кардинальних структурних змін у суспільстві [2, с. 124]. Вочевидь, саме такий досвід переживає українська культура протягом кількох останніх років – і не лише на лінії військового протистояння (Крим – Донбас), а також і всередині країни, де відбувається боротьба різних ідеологій, відмінних культурних досвідів та протилежних варіантів історичної пам'яті. Ускладнене ситуацію також і невизначеність статусу анексованих українських територій. Частина громадян сприймає їх як тимчасово захоплені, пунктирно, але таки присутні на державній мапі (що вимагає спільних зусиль для їхнього повернення й, відтак, відновлення цілісності державного простору), а частина – як остаточно втрачені землі (що вимагає перегляду географічних параметрів країни та, відповідно, певного свідомого переформатування пов'язаних із цими змінами ідентифікаційних маркерів). Ці пунктирні лінії на мапі України можна означити, за термінологією Беатріс фон Гіршгаузен, як «фантомні кордони» – сліди колишніх державних утворень, що перебувають між матеріальністю та ілюзією, ніби «видіння зниклих кораблів» [12]. Особливо виразно образ «фантомних кордонів» (або «фантомних просторів») накладається на територію півострова Крим – таку, якою вона існує сьогодні в культурній свідомості та пам'яті українських громадян.

Зазвичай, коли ми говоримо про кордони, пам'ять і втрачену землю, то насамперед асоціюємо ці поняття з проблемою ідентичності емігрантів, які змушені були залишити рідну землю. Але стосовно ситуації анексованого Криму йдеться про складніші ідентифікаційні процеси, що їх німецькі соціологи Матіс Бьос і Керстін Ціммер пов'язували з самими кордонами, які часто «мігрують» і переміщуються понад населенням» [цит. за: 13, с. 5]. У випадку переміщення кордонів людина (спільнота) втрачає звичні орієнтири та відчуття контролю над власним простором, із яким ідентифікується, мусить заново вибудовувати співвідношення «свого» і «чужого» та «свого як чужого», виробляти нові механізми психологічної та соціальної адаптації до змінених культурно-політичних реалій. Українська література останніх років демонструє досить різноманітні варіанти такої адаптації, що відкриває широке поле для дослідницьких рефлексій.

Метою цієї статті є проаналізувати, яким чином відбувається осмислення досвіду «міграції» кордонів та пам'яті втраченого («фантомного») простору в поетичній збірці Світлани Поваляєвої «Після Криму» (2018 р.). Письменниця не є кримчанкою за місцем народження, але називає Крим своєю «домівкою серця» [7, с. 5] і сприймає його, буквально, як частину свого особистого простору: «Поїхати у Крим для мене було, як відкрити двері в сусідню кімнату, де усе твоє і усе рідне». Тому після 2014 року вважає себе «емоційною переселенкою, біженкою», якій досі сняться рідні місця: «мені сняться цей запах, я пам'ятаю, якого кольору в якій бухті море, коли які

вітри там дують [...] я почувуюсь як людина, яка втратила свій дім» [8].

За свідченням С. Поваляєвої, вірші, які увійшли до збірки, почали писатися влітку 2013 р. у Криму, і виявились символічним прощанням і з «кукоханим Кримом», і з собою тодішньою. Далі розпочався Майдан, який став для письменниці «глухою часовою та емоційною вирвою» тривалістю в півтора року. І способом подолання цієї психологічної кризи, певною «самотерапією» була поезія, що повернула їй «можливість переживати та відчувати» [9].

І в назві збірки, і в анотації до неї присутня пряма вказівка на анексію Криму як певну «точку неповернення», але в самих віршах ідеться не про втрату окремої, хай як важливої території, а про значно глибші онтологічні зрушення.

колись риби
запливали крізь пальці
людям у кров
лиш варто було занурити
руки в гірську річку [7, с. 268]

Світ, який існував раніше, не мав жорстких меж і кордонів, був неподільним і взаємопроникним, а людина почувалася органічною частиною живої матерії, вона не тільки перебувала у світі, але й містила його в собі. Тепер «люди живуть в резерваціях», простір став зовнішнім – дискретним і відмежованим, недоступним, а їхній внутрішній світ наповнений «тромбами дохлої риби / в судинах» [7, с. 268]. Можливість гармонійної взаємодії втрачено, і від цього розриву потерпають обидва світи: «болять корінням в целофані / Істоти сповнені кісток». Буттєвий простір перетворюється на анти-світ, у якому земля прогинається під кроком, «немов під морем кораблі» (перевернутий простір), а місяць «так і не вийшов до нас», «не вийшов не зійшов не прийшов» [7, с. 8].

Підваження основ буття й порушення світової гармонії в поезії С. Поваляєвої відтворюється насамперед через просторові метафори речей і кордонів. Це зумовлено самим характером світовідчуття письменниці – дотиковим, тактильним вживанням у поверхні та субстанції, з яких зіткано і людську матерію, плоть, і матерію буття. Її ліричний суб'єкт безпосередньо ідентифікує себе з простором, наповнює його важливими досвідами та емоційною пам'яттю. Загалом така ідентифікація є цілком природною для свідомості людини, але загострюється і, отже, усвідомлюється відчуття власної «вбудованості» у просторові координати найчастіше в ситуації наглого порушення територіальної цілісності особистісного буття.

У контексті поезії «Після Криму» цією ситуацією є війна. Не випадково збірка починається саме з неї – прямолінійно й безцеремонно, як констатація dokonаного факту:

така війна, братику, – оре, аби не виростло,
місить глину, з якої нічого не виліпиш [7, с. 7]

Війна породжує неплодний світ не-буття, а смерть, яку вона приносить, ігнорує будь-які кордони – і територіальні, і особисті, і приватні («швендяє по бліндажах», пригощається «чаєм, супом, нашими снами і нашими бесідами»). Але, водночас, саме вона

й нагадує про те, що є важливим насправді, змушує цінувати втрачене:

коли війна – учимо назви міст
поміж війнами – забуваємо до кореня [7, с. 29]

Війна, отже, стає для письменниці не лише втратою, це також жорстокий, однак дієвий спосіб пам'ятати, усвідомлювати та переживати певний географічний простір як свій, а власну до нього належність – як тожсамість.

Показовим для розуміння того, яким чином відбувається перетворення втрачених територій і кордонів на фантомні у сприйнятті ліричного суб'єкта поезії С. Поваляєвої, є вірш «Ми були в цьому вимірі!» [7, с. 14].

Насамперед – це усвідомлення відчуженості простору, втрата пам'яті самим місцем, яке більше тобі не належить, стирання предметних, матеріальних знаків, що маркували цю територію як «свою»:

Ми були в цьому вимірі!
І жодних свідчень нашого перебування
жодних слідів жодних меморіальних табличок
у жодній із крапок безладдя маршрутів

пересування.

Це місце пам'яті, яке тебе більше не пам'ятає. Якщо парадоксальним чином розвинути запропоновану П. Нора формулу пам'яті як «загальної динаміки минулого в теперішньому» [6, с. 108], то місце пам'яті має сполучатись із пам'яттю місця, інакше взаємодія не відбувається, і необхідна для самоідентичності цілісність себе-у-світі-світу-в-собі не відновлюється.

Відтак, позбавлений можливості верифікації простір ущільнюється до певних локальних спогадів, і з пам'яті ліричного суб'єкта поступово зникають сліди його присутності в реальному часі:

простір сплюснувся зрослися і затяглися мембрани
не залишивши навіть шрамів.

Відбувається своєрідне згортання процесів біологічного розвитку – так, ніби відмотується назад кіноплівка, яка фіксувала неперервний плін буття і яку тепер кадр за кадром прокручують у зворотному русі. Зберігається лише емоційна пам'ять про пережиті досвіди, вбудовані в певний значимий просторовий контекст, і з неї формується «фантом», внутрішній психологічний «відбиток» світу, якого більше не існує, адже тепер «ці портали відкриваються тільки у власному серці».

Завершує роботу уяви остаточна сепарація та міфологізація втраченого простору в образі «затопленої баржі», де «зорі підспівують сонним тіням рибин». Таким чином «той вимір» буття відмежовується від теперішнього існування товщею води (і в прямому значенні – морської води, вочевидь пов'язаної з топосом Криму, і в символічному – плину життя, часу, стихії), яка викривлює і розмиває контури колишнього світу.

і те що тобі видається акваріумом
по той бік простору
завжди є поза межами відстаней висот і глибин

Особистий простір, що залишився поза лінією кордону, метонімічно ущільнюється до світу речей-артефактів: фарватери, буйки, забуті біля моря капці, коло для ватри, мушля, светр тощо. Від зовнішнього

(тутешнього) світу він відокремлений прозорою стіною, склом акваріума, що утворює обернену перспективу: акваріумом видається територія «по той бік простору», яка при цьому постає символічним патерном – місцем, позбавленим фізичних координат («відстаней, висот і глибин»). Питання, з якого боку акваріума перебуває той, хто дивиться крізь скло, залишається відкритим. Адже все залежить від гри уяви, свідомої інтенції та просторової проекції: «пам'ять це просто мала крижина а контури – лише сон / у молекулі часу» [7, с. 13].

На одній з презентацій «Після Криму» Світлана Фесенко, ілюстраторка збірки, зауважила, що ця книжка не про війну, а про те, що буде після неї: «крізь вірші, як через гумус, проростають квіти, абрикоси мирного Донбасу, проростає лаванда Криму, проростають горіхи, які зимують десь під листям, проростає любов» [8]. У її сприйнятті тексти цієї збірки є палімпсестом – і дійсно, що далі, то більше крізь тему війни та образи відокремленого, втраченого, зруйнованого світу проступає любовна лірика, віднайдені сенси, відновлений ритм буття:

небо всередину моря гойдає вода
тепла як мушлі мушлі люблю тебе лю я люблю тебе те

що не можна назвати чого немає що творить світ [7, с. 292].

У таких «мирних» віршах простір також є визначальним елементом світобудови, основним, якщо не єдино можливим, способом існування. Для письменниці дуже важливо «чутися» простором, бути матерією світу в усіх її предметних виявах, часах і контрастних станах водночас (розбитою шклянкою, чилійським перчиком, проталою кригою, старезною бабою, дурнувтим дівчишком, весняною відлигою, кримським спекотним червнем – перелік від негативних до позитивних і протилежних характеристик можна продовжувати) – або не бути в принципі: «просто взяти і перестати взагалі відбуватися» [7, с. 127]. Тому цілком очікувано, що раптове зрушення просторових координат, через які ліричний суб'єкт С. Поваляєвої вибудовує власну ідентичність, призводить до глобальних «тектонічних зсувів» у загальній картині світу письменниці.

Загалом можна вирізнити три основні просторові константи, що цю картину світу визначають. По-перше, це власний, приватний простір, у якому і через який існує особистість і який верифікує її тожсамість:

простір як светр між пальцями
чуєш як перекочую під язиком твоє ім'я

...

просто саме так я торкаю простір [7, с. 128]

Він буквально просочує кожну клітину живої істоти, це простір поверхні тіла, що сполучається з іншими тілами, речами і поверхнями на молекулярному рівні («ніжність саме оцього серпня спеки заходить під шкіру / суне своїми баржами в епітелії крізь найменші судини» [7, с. 295], «між ребер ця п'ятьма тече у ніч» [7, с. 296], «я тобі хочу сказати небо» [7, с. 135]). У ситуації війни – безпосередньо відчутій загрози існуванню світу – цей зв'язок набуває критичної інтенсивності й стає головною умовою виживання:

хай твоя мудрість пульсує мені замість серця,
хай твоє, просторе, сяйво мені заступає морок,
хай твої мантри шнурують мої розтопані берці,
хай мені трохи іще потриває сорок [7, с. 9].

Фізична втрата важливої частини особистого простору (в контексті аналізованої поетичної збірки – через анексію Криму) викликає, якщо звернутись до термінології Б. Гіршаузен, майже фізичний «фантомний» біль – за аналогією до ампутованої кінцівки [12].

Друга константа – це простір інших. Інші люди, зі своїми тілами, пам'яттями, досвідами, також є простором існування та ідентичності. Вони утворюють соціокультурний континуум комунікативної взаємодії, що визначає «просторові параметри ціннісних преференцій, відповідальних за розмежування "свого" і "чужого"» [3]. Для С. Поваляєвої «Інший чужий» – це однозначно ворог, який прийшов на нашу землю зі зброєю, але він трапляється у просторі збірки двічі – йому в поезії немає місця, це вірші про «своїх» і для «своїх». «Іншими своїми» стають усі, хто потерпає від війни, – з обох боків лінії(й) розмежування. Їхні болі можна прийняти в себе й «розмістити в серці як в комуналці» [7, с. 18], поєднавши таким чином розірвані ідентичності в одну спільну тканину буття:

серед страждених немає чужих
з них і зіткано простір і твоє у ньому місце [7, с. 18].

Окрема категорія «своїх інших» – це інфернальні воїни («чисті сили землі цієї / духи і янголи помисли світоносні фотонів течії / вітри доленосні»), вони – «боронителі простору», який є однаково спільним для всіх:

... всіх нас гнобителів й гноблених
всіх нас – істот-блукальців-вві-сні
будь ласка боронителі простору міцно тримайте нас У! [7, с. 12]

Таким чином особистий простір поєднується з простором інших через необхідність консолідації та максимальне залучення всіх можливих ресурсів задля збереження / відновлення зрушених ментальних кордонів спільноти.

Третій вимір – це простір пам'яті. Він апіорі є фрагментарним і вибіркоким, але, як відомо, відіграє надзвичайно важливу роль у конструюванні всіх рівнів ідентичності. Дослідники традиційно розрізняють пам'ять особисту та колективну. Інакше ці види пам'яті визначають також як автобіографічну та історичну (за концепцією Моріса Гальбакса) або комунікативну та культурну (Ян Ассман). Особисту пам'ять Богуміл Косс-Євсевіцький, апелюючи до робіт названих дослідників, тлумачить не як пригадування, а як актуальні «людські досвіди минулого», пов'язані з біографією людини та її найближчим оточенням [5]. Натомість колективна пам'ять передається через офіційні соціальні структури (підручники, музеї, фільми, історичні пам'ятки тощо) та співвідноситься з певною територією, у межах якої формується культурна спільнота і в яку вона закорінюється. Відтак відбувається «територіалізація пам'яті» (Ентоні Сміт), яка перетворює конкретну територію на батьківщину прабабків. І зміна кордонів, на думку Т. Журженко, може стати головним фактором для формування

ідентичності та ре-меморалізації (re-memorialization) історичних наративів [13, с. 19].

У поетичному світі С. Поваляєвої простір пам'яті розгортається між особистими досвідами (переважно війни та кохання) і пригадуванням значимих місць, які маркують територію як «свої землі», спільний простір, насичений колективними меморальними практиками, символами і смислами. Тому, з одного боку, дуже відчутним є мотив розгубленості / загубленості як втрати орієнтирів – і щодо зовнішнього світу, і щодо внутрішньої тотожності собі. Він фіксує відчуття розмитості фізичних меж, непевності сталих форм, особистих кордонів і права на власний простір:

усе частіше бачуся з вами
привиди що полишили свої горища, брами
линуть безладно мерехкі безпорадні проти
червненого полудня
прагнути і не в змозі покинути землі намолені
пронизуємо одне одного вигнанці міста
знедоленого [7, с. 53].

Але, з другого боку, це втрата, яка єднає – спільною пам'яттю («пронизуємо одне одного»), схожими досвідами (вигнання, бездомності) та невидимою, уявною (чи фантомною) присутністю на вже нелегітимній території. Руйнування просторової цілісності, а відтак, і часової тяглості світу, його безпорадність і вразливість спонукають до пошуків первинних, засадничих форм ідентичності, які зможуть повернути спільноту до самої себе і, тим самим, відновити природний плин буття: «непритомне місто водить нас кроками втоми ... аби спорожніло-вільними / мляво-розкутими закоханими в кожную мить стали ми ... народились укоотре щоби нарешті пригода стала причастям ... щоби пальці забули як в кулаки стискатися / щоби на березі млосної цієї втоми / вірили пам'ятали і знали Хто ми!» [7, с. 53–54]. Саме втрачений («непритомний») простір має стати уявним (уявленим) силовим полем пам'яті, місцем перетину всіх трьох вимірів світовідчуття письменниці та поштовхом до перезавантаження (або й очищення – через причастя) онтологічних, суто людських ідентифікаційних структур.

Необхідність осмислення й опрацювання травматичного досвіду війни поступово приводить ліричного суб'єкта збірки до усвідомлення того, що світ плінний, кордони і межі відносні, але життя триває і, доки ти живий, нічого ще не закінчилось, бо
насправді весь твій світ летить шкереберть
лише тоді коли особисто тебе
витягає зі схованки твій невідкупний борг [7, с. 137–138].

Як зауважила С. Поваляєва, «зараз ми всі живемо у фазі "після Криму". Та це не означає, що крапку поставлено» [8]. Геополітичні й соціокультурні процеси, запущені в Україні в 2014 р., задають нові параметри для формування національних, культурних і географічних кордонів та ментальних мап, але кожен сам має опрацювати набутий досвід і визначитись зі своїм місцем у цьому світі: «минуле минає / ми маємо дзен у кишнях» [7, с. 264].

Усвідомлення відносності й ненадійності встановлених і змінюваних людьми ліній розмежування, поділу та привласнення територій задає інакшу перспе-

ктиву бачення – через оптику т. зв. «органічної пам'яті» [4] наділеного свідомістю самочинного фізичного простору буття:

так зі мною спілкується світ
так спілкується світ з усіма хто його чує:
– тут нема нічого твого тому будь ласка
бери що схочеш!
але не забудь повернути [7, с. 248].

Отже, текст/и «Після Криму» можна читати як паралельно розказані історії: лінійну – від раптового болювого шоку війни на початку до поступового прийняття й ностальгійного суму за втраченим і циклічну – історію «вічного повернення» з пекла небуття «у здатність відчувати, в закоханість, в любов» [7, с. 5]. Не випадково, розпочавшись із констатації факту війни, завершується збірка утвердженням кохання як

стихії, що стабілізує й урівноважує захитаний світ («а він тебе триматиме за руку / аби не сплутала із лівим правий берег» [7, с. 295]). Таким чином, пам'ять місця – кохання, прожите письменницею в Криму 2013-го, – відживлює її чуттєвість у теперішньому й допомагає подолати травму війни, що актуалізує пам'ять як «пригадування минулих досвідів, які важливі саме сьогодні» [5]. «Коло нарешті замикається. Чи розмикається...» [7, с. 5] – і амбівалентність, створена ситуацією зрушених, а відтак «фантомних» кордонів, перетворюється на простір нових ідентифікаційних виборів:

між війною і миром
обираю море [7, с. 26].

Список використаних джерел

1. Бахманн-Медик Д. Культурные повороты. Новые ориентиры в науках о культуре. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=594187&p=10>.
2. Буйських Ю. «Уявні» та «фантомні» кордони в антропологічній перспективі. *Українознавство*. 2018. № 4(69). С. 122–135.
3. Горізонтов Л. Форум «Регіональні ідентичності в сучасній Україні та методи їх вивчення». *Україна модерна* 2007. Ч. 12 (2). «Львів – Донецьк: соціальні ідентичності в сучасній Україні». Спеціальний випуск. Київ-Львів. С. 25–26. URL: http://uamoderna.com/images/archiv/12_2/3_UM_12_2_Forum.pdf.
4. Доманська Е. Форум «Науковець перед з'явою пам'яті». *Україна модерна*. 2009. № 15 (4). С. 9–13. URL: http://uamoderna.com/images/archiv/15/2_UM_15_Forum.pdf.
5. Косс-Євсевіцький Б. Форум «Науковець перед з'явою пам'яті». *Україна модерна*. 2009. № 15 (4). С. 14–18. URL: http://uamoderna.com/images/archiv/15/2_UM_15_Forum.pdf.
6. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / пер. з фр. А. Репи. Київ : ТОВ «Видавництво "Кліо"», 2014. 272 с.
7. Поваляєва С. Після Криму. Львів : Видавництво Старого Лева, 2018. 312 с.
8. Світлана Поваляєва: «Зараз ми всі живемо у фазі "Після Криму"». *Видавництво Старого Лева*. 16.04.2018. URL: <https://starylev.com.ua/news/svitlana-povalyayeva-zaraz-my-vsi-zhyvemo-u-fazi-pislya-krimu>.
9. Світлана Поваляєва: «Крим – моя друга домівка». *Видавництво Старого Лева*. 03.06.2018. URL: <https://starylev.com.ua/news/svitlana-povalyayeva-krim-moya-druga-domivka>.
10. Форум «Поверх кордону»: концепція прикордоння як об'єкт дослідження (Андреас Капелер, Володимир Кравченко, Ларі Вульф, Сергій Плохій, Кейт Браун, Сергій Леп'явко, Бьоріс Куцмани). *Україна Модерна*. 2011. № 18. С. 47–78. URL: http://uamoderna.com/images/archiv/18/4_UM_18_Forum.pdf.
11. Шенк Ф. Б. Ментальные карты: конструирование географического пространства в Европе. *НЛО [Новое литературное обозрение]*. Москва, 2001. № 52. С. 42–61.
12. Hirschhausen von, B. The lessons of phantom borders: The vestiges of the past come (also) from the future / Translated from the French by Natalie Bint. *L'Espace géographique*. 2017/2 Volume 46. P. 97–105. URL: https://www.cairn-int.info/abstract-E_EG_462_0097--the-lessons-of-phantom-borders-the-vesti.htm.
13. Zhurzhenko T. Borders and Memory. *The Ashgate Research Companion to Border Studies* / ed. by Doris Wastl-Walter. Farnham : Ashgate 2011. P. 63–84. URL: https://www.academia.edu/3312212/Borders_and_Memory.

Н. М. Лебединцева,

Черноморский национальный университет имени Петра Могилы,
г. Николаев, Украина

КОГДА МИГРИРУЮТ ГРАНИЦЫ: СМЕЩЕННЫЙ МИР В ПОЭТИЧЕСКОМ СБОРНИКЕ С. ПОВАЛЯЕВОЙ «ПОСЛЕ КРЫМА»

Статья посвящена изучению проблемы отражения геополитических изменений, которые произошли в Украине вследствие событий 2014 г. (аннексия Крыма и война на Донбассе), и связанных с этими изменениями идентификационных вызовов в современной украинской поэзии. В частности, анализируется, каким образом осмысливается опыт «миграции» границ и памяти утраченного («фантомного») пространства в поэтическом сборнике Светланы Поваляевой «После Крыма» (2018 г.). Писательница не является крымчанкой по месту рождения, но называет Крым своим «домом сердца» и воспринимает его как часть собственного мира. Поэтическое творчество С. Поваляевой рассматривается в контексте современных европейских студий, посвященных проблемам границ и пограничий. Это обусловлено самим характером мироощущения писательницы – её лирический субъект непосредственно идентифицирует себя с пространством, в котором существует, наполняет его важными опытами и эмоциональной памятью.

Неопределенный до сих пор статус оккупированных украинских земель даёт возможность говорить про явление «воображаемых» или «фантомных» границ, которые очерчивают ментальное пространство культуры. Отсюда, возникает

необходимость переосмысления важных для процессов идентичности категорий коллективной памяти, исторической преемственности, меморативных практик, опытов миграции и т. д. Художественная рецепция очерченных проблем в поэзии С. Поваляевой даёт интересный материал для изучения тех мировоззренческих трансформаций, которые происходят в украинском культурном сознании.

Ключевые слова: пространство; граница; идентичность; память; опыт.

N. Lebedyntseva,
Petro Mohyla Black Sea National University,
Mykolaiv, Ukraine

**WHEN THE BORDERS MIGRATE: THE MOVED WORLD IN THE COLLECTION
OF POEMS BY S. POVALYAEVA AFTER CRIMEA**

The article is devoted to the problems of the depiction of the geopolitical changes which took place in Ukraine as a result of the events which took place in 2014 (the Crimea annexation and the War in Donbass) and the identification challenges connected with them in contemporary Ukrainian poetry. To be precise, the ways to comprehend the borders “migration” experience and the memory of the lost (“phantom”) space in Svitlana Povalyaeva’s collection of poetry *After Crimea* (2018) are studied. The author of the collection is not a Crimean according to her birth, but she calls Crimea “the home of my heart” and perceives this place as a part of her private existence. The creative activity of S. Povalyaeva is analyzed within the context of contemporary European studies devoted to the problems of borders and margins. This approach is justified by the very character of the author’s worldview. Her lyrical subject identifies herself with the space and fills it with important experience and emotional memory.

The undefined status of the occupied Ukrainian territories gives a possibility to speak about the phenomenon of “imaginative” or “phantom” borders which shape the culture’s mental space. As a result, the necessity to reevaluate some important for the processes of identity categories such as collective memory, historical importance, memorizing practices, migration experiences and so on becomes especially urgent. The artistic reception of the above mentioned problems in S. Povalyaeva’s poetry provides a valuable and interesting material for the study of the worldview transformation processes which take place in Ukrainian cultural consciousness.

Key words: space; borders; identity; memory; experience.